

New Age, „ezo“, alternativní spiritualita: Problém terminologie

V 80. a 90. letech, kdy se původní kontrakturní New Age vlilo do mainstreamu, se z něj začal ztrácet jak kontrakturní charakter, tak i mileniální očekávání. Na konci devadesátých a v nultých letech se začal v odborných kruzích objevovat názor, že milenialismus byl charakteristický pouze pro ranou fázi New Age a současná podoba tohoto hnutí už mileniální není.

Tím ale vznikl obrovský problém s terminologií, který dodnes není uspokojivě vyřešen. Termín „**New Age**“ (Nový věk) nejenže se dostal do rozporu s absencí milenialismu, ale získal v mezidobě v angličtině pejorativní nádech. Co víc, sami ti, které označoval, se s ním dávno přestali identifikovat.

Česká situace je podobná. Termín „**hnutí Nového věku**“, který byl zaveden v devadesátých letech, tu málokdo vůbec zná. Co víc, jeho vlastní sympatizanti netuší, co vůbec znamená, a neidentifikují se s ním. V populárním diskursu se mezitím objevila hovorová označení „**ezoterika**“ či „**ezo**“, ta ale mají opět pejorativní vyznění a typicky se používají jako vnější, kritická nálepka. Jako sebeoznačení se používají jen výjimečně, a pokud, tak s jistou dávkou ironie a jen vůči lidem z vnějšího prostředí.

Vzniklý terminologický chaos není dodnes vyřešen a pravděpodobně vbrzku ani vyřešen nebude. V angličtině bují množství alternativních termínů – „**New Age**“, „**New Age Spirituality**“, „**Alternative spirituality**“, „**Holistic Milieu**“, „**Metaphysical religion**“, „**Spiritualities of Life**“, „**Cultic Milieu**“ aj. V češtině ze zvyku přetrvává „**New Age**“ či „**hnutí Nového věku**“. Existují různé pokusy, jak se s tím vyrovnat, např. stále problematičtější termín „**postmoderní spiritualita**“. Postmoderna ovšem končí, pokud už dávno neskončila (viz též text Elišky Fulínové v tomto čísle *Dingiru*), a s ní končí i použitelnost tohoto provizorního označení.

Samotní příznivci tohoto hnutí se však koncem 20. století začali označovat generalizovaným termínem „**spirituality**“ a „**spiritual**“. Explicitně pak „**spiritual, not religious**“ (česky „**nenáboženská spiritualita**“). Co je důležité, termín „**spiritualita**“ si v tomto významu ponechává veškerou svou implicitní obecnost. Jeho nositelé si tím de facto nárokují status všelidské, univerzální, všeobecně pravdivé spirituality, očištěné od specifických, převážně negativních vlivů organizovaných náboženství. Takový postoj je samozřejmě pro živá náboženství velice typický – vzpomeňme např. sebeepochopení křesťanství jako „**víry pravé**“. Situace je ale velmi matoucí pro akademiky i veřejnost, kteří mají tendenci bez dalšího přijímat toto sebeoznačení s veškerým jeho univerzalistickým nárokem. Je však dobré podstoupit od „**nenáboženské spirituality**“ se stejnou neutralitou, jako od „**pravé víry**“. A chápat obojí jako formy sebeepochopení, která má odborník zkoumat, nikoli automaticky přejímat.

Jaký je tedy provizorní závěr pro českou terminologii, která se, stejně jako hnutí samo, dále dynamicky vyvíjí a mění?

Termíny „**New Age**“ a „**hnutí Nového věku**“ je lépe používat pouze pro ranou, kontrakturní fázi spojenou s hnutím hippies, tedy pro cca 60.–70. léta (Hanegraaffovo „**New Age sensu stricto**“).

Vzdor tomu, že sami sympatizanti hnutí se označují za „**spiritualitu**“, nepovažujeme v této chvíli za možné přijmout tento termín jako označení pro Hanegraaffovo „**New Age sensu lato**“. V odborném diskursu je na to termín „**spiritualita**“ příliš obecný. Budou-li však probíhající diskursivní změny pokračovat v nastoupeném trendu, je pravděpodobné, že v budoucnosti bude právě toto ideálním řešením.

Pro celé hnutí, včetně jeho pozdějších fází (Hanegraaffovo „**New Age sensu lato**“), proto používáme v tomto čísle *Dingiru* výraz **alternativní spiritualita**. Není to termín zdaleka ideální a zřejmě jej bude časem třeba opět přehodnotit – jsme však přesvědčeni, že nic vhodnějšího v tuto chvíli k dispozici není. Tento termín a) respektuje sebeoznačení „**spiritualita**“ těch, kteří se k tomuto hnutí hlásí, b) protože termín „**postmoderní**“ je passé, volíme k němu adjektivum **alternativní**, které se snaží zdůraznit jeho odlišnost od náboženství tradičních.

Zuzana Kostíková

